

A NAFTA újratárgyalásának fő szempontjai

2017. június 29.

MAGYAR NEMZETI BANK

Készítették:

Látta:

Jóváhagyta:

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

2017 nyarán kezdődik meg a világgazdaság egyik legmeghatározóbb szabadkereskedelmi megállapodásának, az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezménynek (North American Free Trade Agreement – NAFTA) az újratárgyalási folyamata, ami nem csak kereskedelempolitikai kérdéseket vet fel, hanem megterheli az USA Kanadával és Mexikóval fennálló, bilaterális kapcsolatait is.

Az egyezmény újratárgyalásának igénye már többször felmerült az elmúlt évtizedben, majd Donald Trump elnöki nyilatkozatai alapján egy ideig úgy tűnt, hogy az USA a Csendes-óceáni Partnerséghez (TPP) hasonlóan kihátrál a NAFTA-ból is; a Donald Trumpot győzelemre vezető, protekcionizmust támogató választási ígéreteknek ugyanis meghatározó eleme volt a NAFTA-val szembeni határozott kiállás. A munkanélküliségért a kereskedelmi egyezményeket felelőssé tevő jelszavakkal hatékonyan lehetett mozgósítani a hagyományosan nehézipari államok, a „Rozsda-Amerika” csökkenő bérek és a Mexikóba áttelepülő üzemek miatt elégedetlen feldolgozóipari munkásait. A szabadkereskedelmi egyezmények felbontásának ígérete ennek megfelelően a republikánus választási kampány emblematisztikus elemévé vált, amit részben teljesített is az újonnan hivatalba lépő elnök a TPP-ből való kilépéssel. A NAFTA-val szembeni amerikai elégedetlenséget elsősorban a Mexikóval kapcsolatos feszültség okozza, Kanada kapcsán nehéz olyan, a szabadkereskedelmi egyezményekből eredeztethető tényezőket vagy folyamatokat találni, amelyek az országot negatívan érintenék; a protekcionista fordulat ugyanakkor az Egyesült Államok északi szomszédjával szembeni kereskedelempolitikában is tetten érhető.

Elemzésünk bemutatja a NAFTA fő eredményeit, az egyes országokra gyakorolt pozitív és negatív hatásait, valamint az egyezmény reformjával kapcsolatban eddig született álláspontokat is. A tárgyalások kimenetele azért is fontos, mert – főként Mexikó és az USA relációjában – olyan geopolitikai átrendeződést is elindíthat, amely a későbbiekben nem feltétlenül válik majd az Egyesült Államok javára. A Fehér Ház hivatalos oldalán közzétett közlemény¹ szerint az amerikai kormány elkötelezett a reform mellett, még annak árán is, ha ez a másik két szerződő partner ellenállása miatt az egyezményből való kilépéshez vezet. Jelenleg még nem látszik tisztán, hogy a megállapodás mely pontokon és milyen mértékben módosulhat, – ha módosulhat egyáltalán – az azonban már biztosra vehető, hogy a NAFTA révén kialakult, komplex integráció olyan nehézkesen modernizálható vagy számolható fel teljesen, amely akár egy teljes elnöki ciklust is igénybe vehet.

Csak a felszínt tekintve úgy tűnhet, hogy az egyezmény igazi nyertese Mexikó, a NAFTA azonban kétélű fegyvernek bizonyult a latin-amerikai ország esetében, az előnyök mellett ugyanis túlságosan is kiszolgáltatottá tette a gazdaságot az USA-nak. Egyes elemzők úgy vélik, hogy a NAFTA feltételeinek és céljainak gyökeres megváltoztatása nemcsak a mexikói gazdaságot érintené negatívan, hanem a migráció és a kábítószer-kereskedelem kérdését is. Optimistább szakértők szerint ugyanakkor a NAFTA reformja megnyithatja az utat az amerikai-mexikói kapcsolatok javítása előtt is, így például a regionális politikai együttműködés kiterjesztésén, a terrorizmus és kábítószer-kereskedelem elleni küzdelem megerősítésén, vagy egy közös, közép-amerikai stratégia – ami kiterjed a migrációra, a bűnüldözésre, az infrastruktúrafejlesztésre, a közlekedési és vámszabályozásra – kialakításán keresztül. Mindez pedig kiváló alap lehet az amerikai kontinens

¹ <https://www.whitehouse.gov/trade-deals-working-all-americans>

gazdasági, szociális és kulturális fejlődésének elősegítésére létrehozott, Amerikai Államok Szervezetének (Organization of American States – OAS) megreformálására, új tartalommal való megtöltésére is.

Tartalom

1. Vezetői összefoglaló.....	2
1. A NAFTA bemutatása	4
2. A NAFTA hatása az Amerikai Egyesült Államok gazdaságára	7
2.1. Előnyök	7
2.2. Hátrányok	8
2.3. A NAFTA felülvizsgálata az amerikai javaslat tükrében	9
2.3.1. Preferenciák és tárgyalási irányok	10
3. A NAFTA Kanada perspektívájából.....	13
3.1. Előnyök	13
3.1.1. Kereskedelem	13
3.1.2. A kereskedelmi liberalizáció hatása az iparra	14
3.1.3. Kétoldalú működőtőke-befektetések	15
3.2. Hátrányok	15
3.3. A kanadai-amerikai gazdasági kapcsolatok alakulása napjainkban	16
4. Mexikó: a NAFTA mint kétélű fegyver	16
4.1. Mexikó, a nagy nyertes.....	16
4.2. Mexikó, a nagy vesztes	18
4.3. A NAFTA-reformmal kapcsolatos megfontolások.....	19

1. A NAFTA BEMUTATÁSA

Az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény² (North American Free Trade Agreement – NAFTA) 1994-ben lépett hatályba, az Egyesült Államok, Kanada és Mexikó 1992. december 17-én aláírt megállapodása értelmében.³ Maga az Egyezmény egy átfogó kereskedelmi és beruházási szerződés, több mint 2 000 oldalban megszövegezve. Az Egyezményt alkotó 22 fejezet fő rendelkezései közé tartozik többek között:

- az áruk piacra jutásának elősegítése: a vámok eltörlése,⁴ illetve különleges szabályok alkalmazása a telekommunikáció és a pénzügyi szektor esetében;
- a külföldi befektetések védelme: a tagok az egymás által egymás területén megvalósított befektetésekkel kapcsolatban az egyenlő elbánás elvét alkalmazzák;
- a szellemi tulajdon védelme (szabadalmak, márkajelzések, szerzői jogok, stb.);
- a hivatalos üzleti utak megkönnyítése;
- a kormányzati közbeszerzési lehetőségekhez való hozzáférés biztosítása (szövetségi szinten);
- a származási szabályok lefektetése (annak megállapítására, hogy az adott termék részesülhet-e a NAFTA preferenciális kedvezményeiben);

2015. évi adatok szerint a NAFTA állítja elő a világ nominális GDP-jének 28%-át, míg az Európai Unió annak csak 24%-át. Előbbi a világ népességének 6,5%-át, míg utóbbi 6,9%-át tudhatja magáénak. Vásárlóerő-paritáson mérve a NAFTA termeli meg a globális GDP 19,2%-át, míg az EU annak 16,9%-át.⁵ A NAFTA az elmúlt több mint 2 évtizedben jelentősen hozzájárult a régió belüli kereskedelem növekedéséhez: míg 1993-ban az egymás közötti kereskedelem értéke 290 milliárd dollár volt, addig 2016-ban már elérte az 1,1 ezermilliárd dollárt.⁶ A régió belüli befektetések is jelentősen nőttek mindhárom tagországban; az amerikai befektetések Mexikóban például 15 milliárd dollárról 100 milliárd dollárra emelkedtek a kérdéses időszakban.⁷

A szabadkereskedelmi övezet létrehozásának köszönhetően az Egyesült Államok több állama számára Kanada és Mexikó vált a legfőbb kereskedelmi partnerekké, és a két ország lett az amerikai kkv-k fő exportpartnere is. (Az amerikai export több mint harmada irányul Mexikóba és Kanadába).

A NAFTA támogatói szerint az USA-ban megközelítőleg 14 millió munkahely függ közvetve a Kanadával és Mexikóval való kereskedelemről, és az egyezmény által éves szinten létrehozott munkahelyek száma jócskán felülmúlja a megállapodás következtében megszűnő munkahelyek számát. Az egyezmény ellenzői ugyanakkor a NAFTA-t okolják az elbocsátásokért, a bérstagnálásért és a külkereskedelmi deficitért (az USA gazdaságára gyakorolt előnyök és hátrányok részletesebb kifejtését ld. a 2. fejezetben).

² <http://www.cfr.org/trade/naftas-economic-impact/p15790>

³ <http://www.naftanow.org/>

⁴ Az agrár-, az autó-, a textil- és a ruhaipar termékeit illetően a NAFTA a vámok fokozatos lebontását irányozta elő 2008 januárjáig

<http://www.cfr.org/trade/naftas-economic-impact/p15790>

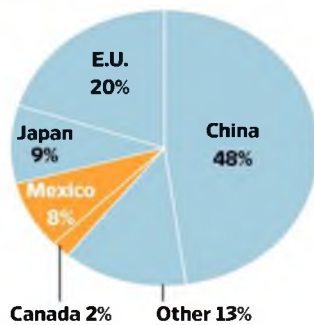
⁵ http://www.gbm.scotiabank.com/scpt/gbm/scotiaeconomics63/2017-02-10_I&V.pdf

⁶ <http://www.cfr.org/trade/naftas-economic-impact/p15790>

⁷ <http://www.cfr.org/trade/naftas-economic-impact/p15790>

Trading Places

The U.S.'s Nafta partners accounted for just 10% of the U.S. trade deficit in 2015.

Source: U.S. Census Bureau
THE WALL STREET JOURNAL.

1. ábra Az USA NAFTA-partnerekkel szemben fennálló deficitje a teljes külkereskedelmi hiány 10%-át tette ki 2015-ben.

Az amerikai-mexikói kereskedelem valóban deficitese; míg az USA-nak 1993-ban 1,7 milliárd dollár értékű többlete volt Mexikó irányában, addig 2014-et már 54 milliárd dolláros deficittel zárta a latin-amerikai országgal szemben (igaz, ez a hiány többnyire az energiahordozók importjából eredt).⁸

2015-ben az USA NAFTA-partnerekkel szemben fennálló deficitje ugyanakkor a teljes USA külkereskedelmi hiány mindössze 10%-át tette ki; a deficit oroszlánrésze (48%) Kína felé állt fenn, ahogyan azt az 1. számú ábra is mutatja.

Míg az észak-amerikai kereskedelem mértéke fokozatosan bővült a NAFTA keretében, addig Kanada és Mexikó együttes relatív fontossága az USA külkereskedelmi partnerei között nagyjából változatlan súlyú maradt: Mexikó jelentősége valamelyest növekedett, ugyanakkor Kanadáé körülbelül ugyanolyan mértékben csökkent az USA külkereskedelmi mátrixában.⁹

A Scotiabank 2017. februári elemzése¹⁰ szerint az észak-amerikai régió a NAFTA-nak köszönhetően tartotta fenn versenyképességét, és az egyezmény emellett a munkahelyek megőrzéséhez is hozzájárult.¹¹ A riport alapján ugyanakkor a NAFTA-nak jóval nagyobb hatása volt a mexikói GDP-növekedésre, mint az amerikaiakra vagy a kanadaira; Mexikóban ugyanis a NAFTA hatására ment végbe az a gazdasági liberalizáció, amely megnyitotta a piacokat az amerikai és kanadai befektetők előtt, az egyenlő elbánás elve alapján. Ahogyan Geronimo Guitérrez, az Észak-amerikai Fejlesztési Bank (NADB)¹² korábbi főigazgatója fogalmazott: „a NAFTA volt az alapvető reformok mozgatója, amelyek Mexikót modern és nyitott társadalommá tették”.

A Scotiabank elemzése kiemeli, hogy az ellátási láncok integrációja növelte a méretgazdaságosságot és a termelés hatékonyságát, ezáltal erősítve a NAFTA tagok iparának nemzetközi versenyképességét. A vertikális összefonódásnak és a munkamegosztásnak köszönhetően az egyes országok nem versenytársai, hanem komplementerei a másik két gazdaságnak: míg Mexikóban végzik az alacsonyabb fokú hozzáértést és műszaki felkészültséget igénylő munkafolyamatokat, addig Kanadában és az USA-ban a magasabb szintű szaktudással rendelkező munkavállalók segítik a

⁸ <http://www.cfr.org/trade/naftas-economic-impact/p15790>

⁹ Ennek kapcsán meg kell jegyezni, hogy az USA 39 államának első számú exportcélpontja továbbra is Mexikó és Kanada. A két ország együttesen pedig 19 amerikai állam legfontosabb importforrása.

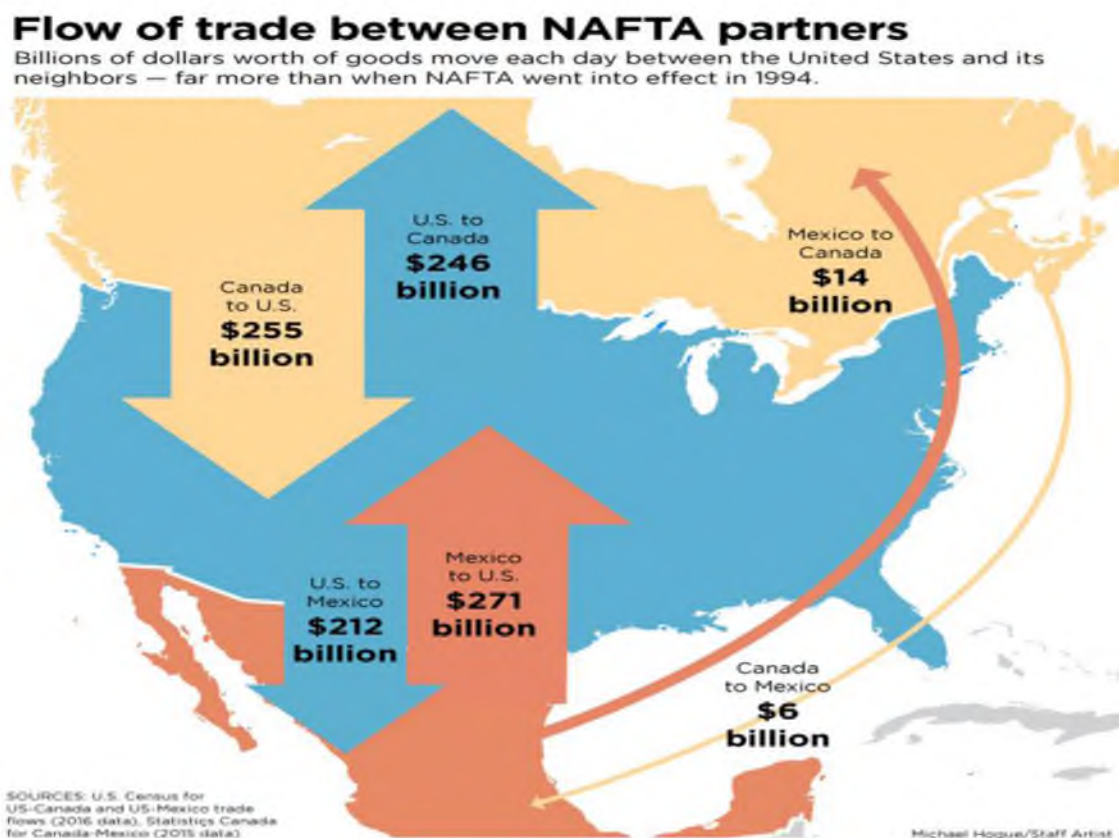
¹⁰ http://www.gbm.scotiabank.com/scpt/gbm/scotiaeconomics63/2017-02-10_I&V.pdf

¹¹ Egy 2014 évi kutatás szerint a NAFTA összességében nettó hozzájáruló volt még az amerikai munkahelyek bővülésének tekintetében is. Kanada esetében azonban a kanadai dollár gyakran ingadozó értéke miatt már nehéz kiszámítani, hogy milyen hatással volt a NAFTA az észak-amerikai ország munkaerőpiacára. Mexikó esetében pedig az USA-val közös határ mentén fekvő térségekben nőtt a munkahelyek száma.

¹² Az NADB az elmúlt évtizedekben többnyire környezetvédelmi és infrastrukturális projekteket finanszírozott az amerikai-mexikói határon, a NAFTA végrehajtásának megkönnyítése érdekében. 2014-ben a szakértők körében felmerült az igény a bank feltökésítésére, ugyanis úgy látták, hogy a bank egyre inkább a hagyományos gazdaságfejlesztési funkciók felé közeledik, amely lassacskán meghaladja hitelezési képességeit. De más érvek is e kezdeményezés mellett szóltak. Így például az is, hogy a felek között megnövekedett kereskedelem fenntarthatóságához további infrastrukturális megújulásra van szükség: a NAFTA nem csak fokozta, hanem át is alakította a kereskedelmet (és a feldolgozóipari együttműködést) az USA és Mexikó között, így előfordul, hogy a köztük kialakult (autóipari) munkamegosztás miatt egy gépkocsi nyolcszor lépi át a határt, mielőtt az teljesen elkészülne. Az egyes fázisok között a tehergépkocsik gyakran hosszú órákat várnak a határátlépésnél, ami költségnövekedést okoz, és összességében rontja az ipar nemzetközi versenyképességét. A szakértők érvelése szerint a NADB saját tőkéjével hatékonyan tudná támogatni az infrastrukturális projekteket azáltal, hogy csökkentené a saját igényeiket jól ismerő helyi kormányzatok finanszírozási költségeit, valamint a kétoldalú, mexikói-amerikai projektek koordinálásával és a közfeladatokat érintő PPP-konstrukciók ösztönzésével.

(Lásd bővebben: <http://www.forbes.com/sites/themexicoinstitute/2014/05/21/the-north-american-development-bank-after-20-years-time-to-expand/>)

termelést. A Scotiabank elemzése felhívja a figyelmet arra is, hogy nem a NAFTA vagy maga a kereskedelmi liberalizáció a felelőse az USA feldolgozóiparában tapasztalt problémáknak, hanem a technológiai fejlődés. A feldolgozóipar nehézségei ugyanis körülbelül 30 évvel ezelőtt kezdődtek, és ezeken a gazdasági liberalizáció sem tudott segíteni: a feldolgozóipari foglalkoztatás 1979-ben érte el csúcspontját, azóta azonban az 1940-es évekbeli szintre csúszott vissza. Szakértők véleménye szerint ugyanakkor ez nem a kereskedelem hatása, hanem a gépesítésé: egy 2015. évi kutatás eredménye feltárta, hogy 10 feldolgozóipari álláshelyből 9 a gépesítés miatt szűnt meg az USA-ban, ami nagyjából megegyezik a más fejlett gazdaságokban tapasztalt trendekkel. A technológiai fejlődés érdeme ugyanakkor, hogy az USA meg tudta őrizni a feldolgozóipar hozzáadott érték szintjét, reálértéken is.

2. ábra: A NAFTA a gyakorlatban napi szinten több milliárd dollár értékű kereskedelmi cikk áramlását jelenti a 3 tagállam között. Az Egyesült Államok mindkét másik taggal jelentős árucserét és szolgáltatás-kereskedelmet folytat, ami mellett Mexikó és Kanada bilaterális kereskedelme eltörpül. A fenti adatok alapján egyértelműen megmutatkozik, hogy Mexikó az a tagállam, amely mindkét másik féllel szemben pozitív külkereskedelmi mérleggel bír.¹³ Az integrált termelési folyamatoknak köszönhetően a NAFTA-n belüli kereskedelemben a közbenső termékeken van a hangsúly; ez az USA számára például azt jelenti, hogy a Mexikóból származó import tartalmának 40%-a az USA-ból származik, míg ez az arány a Kanadából való behozatal esetében 25%.

¹³ <https://www.dallasnews.com/news/politics/2017/04/05/nafta-trumps-caution-falls-short-tough-talk-fine-free-traders>

2. A NAFTA HATÁSA AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK GAZDASÁGÁRA¹⁴

2.1. Előnyök

Egyes gazdasági adatok az egyezményt megkötő 3 ország közötti kereskedelem megnégyszereződéséről tanúskodnak 1993 és 2015 között.¹⁵ Csak a kanadai-amerikai relációt tekintve, a NAFTA megkötése óta a bilaterális kereskedelem a triplájára nőtt. A növekedési ütem lendületesebb, mint az USA és a világ összes többi pontja közötti forgalom bővülése összesen. Az egyezménynek köszönhetően csökkent az Amerikai Egyesült Államok kőolajfüggősége a Közel-Keletről. Emellett, a Mexikóból importált kőolaj vámterheinek csökkenésével az USA olcsóbban juthatott a nyersanyaghoz a NAFTA megkötését követően, mint azelőtt. Mindez kihatott a fuvarozási költségek csökkenésén keresztül az élelmiszerárakra is.

A becslések többsége¹⁶ arra a következtetésre jut, hogy az egyezmény ugyan szerény, de összességében pozitív eredményeket mutathat fel az amerikai GDP-hez való hozzájárulás tekintetében. Hatására az USA GDP-je közel 0,5%-kal emelkedett, és az egyezmény annak teljes körű bevezetése óta 80 milliárd dollárral járult hozzá az amerikai gazdasághoz. A megnövekedett export volumenből leginkább profitáló ágazatok a mezőgazdaság, az autóipar és a szolgáltatások – különösen az egészségügyi és pénzügyi szolgáltatások – voltak. Más források azonban, köztük a Congressional Budget Office 2003. évi – de változatlan eredménnyel azóta is többször hivatkozott – jelentése¹⁷ „alig kimutatható”-nak véli a NAFTA amerikai gazdaság egészére gyakorolt hatását.

A NAFTA előnyei felett könnyű elsiklani, ugyanis negatív hatásai jellemzően meghatározott iparágakban koncentrálódnak, hozadékai viszont a társadalom széles körében oszlanak meg. Az egyezményt támogatók szerint közvetetten mintegy 14 millió állás függ össze a Kanadával és Mexikóval folytatott kereskedelemmel, és közel 200 ezer, exporthoz köthető munkahely jött létre évente a paktumnak köszönhetően. Ez átlagosan 15-20%-kal több mint amennyi munkahely megszűnése az egyezmény „rovására írható”. Más források 5 millió új munkahelyről szólnak, amelyből 800 ezer a gyáriparban jött létre az egyezmény megkötését követő 4 éven belül.¹⁸

Egyes közgazdászok – mint a Peterson Institute for International Economics munkatársai, Gary Clyde Hufbauer és Cathleen Cimino-Isaacs – inkább a NAFTA hatására kibővült kereskedelemről származó nyereségre hívják fel a figyelmet. Elismerik, hogy az import munkahelyek megszűnéséhez is vezetett, de kiemelik, hogy új állások is létrejöttek, és a vásárlók sokat profitálnak a csökkenő árak mellett is gyakran javuló minőségű termékekből. A Peterson Institute for International Economics 2014-es tanulmánya szerint a NAFTA fennállása óta éves szinten nettó 15 ezer munkahely megszűnéséért tehető felelőssé, a gazdaság azonban minden egyes elveszített munkahely után 450 ezer dollárt nyert, amely magasabb termelékenység és alacsonyabb fogyasztói árak formájában jelentkezett.

Számos közgazdász véli úgy, hogy az amerikai feldolgozóipar válsága nem hozható összefüggésbe a NAFTA-val. David Autor, David Dorn és Gordon Hanson 2016 februárjában publikált kutatása szerint a Kínával folytatott verseny sokkal kedvezőtlenebb hatással van az amerikai munkaerőpiaci

¹⁴ <http://www.cfr.org/trade/naftas-economic-impact/p15790>

¹⁵ <https://www.thebalance.com/nafta-pros-and-cons-3970481>

¹⁶ <https://fas.org/sgp/crs/row/R42965.pdf>

¹⁷ https://www.cbo.gov/sites/default/files/108th-congress-2003-2004/reports/report_0.pdf

¹⁸ <https://www.thebalance.com/nafta-pros-and-cons-3970481>

helyzetre, főképpen 2001 óta (a kelet-ázsiai állam ekkor csatlakozott a WTO-hoz). Hanson – aki a University of California munkatársa – azt állítja, hogy a legmeredekebb zuhanás az amerikai ipari munkahelyek számát érintően 2000 és 2010 között következett be; ebben az időszakban 17 millióról 11 millióra esett vissza a pozíciók száma, amelyet jórészt a Kínával való kereskedelem, illetve a fentebb már említett technológiai fejlődés idézett elő. (ld. 3. ábra) Mi több, Hanson szerint a NAFTA kifejezetten az Amerikai Egyesült Államok segítségére volt a kínai autóparral folytatott versenyben, a határon átnyúló ellátási láncok fejlődésén keresztül ugyanis hozzájárult a csökkenő árak mellett javuló produktiváshoz, ezzel javítva az USA versenyképességét. Mindez szükségszerűen együtt járt egyes munkahelyek és gyártási folyamatok Mexikóba telepítésével, azonban a NAFTA – és különösen annak vámcsökkentő, szellemi tulajdont védő rendelkezései – nélkül sokkal nagyobb gazdasági károkat szenvedett volna el az ország. Edward Alden, a Council on Foreign Relations senior munkatársa úgy látja, hogy a szabadkereskedelmi megállapodásokkal szembeni ellenérzés azért nyert teret, mert a munkabérek

nem tartottak lépést a produktivitás növekedésével, míg a jövedelmi egyenlőtlenség egyre nőtt.

Elemzők a NAFTA további előnyének tartják a kormányzati kiadások csökkenését is. A három ország állami tenderei elnyerésének lehetősége ugyanis mindegyik résztvevő ország számára megnyílt, aminek köszönhetően nőtt a verseny és csökkentek az árak.¹⁹ Mindemellert élénkültek a külföldi befektetések is. Az Amerikai Egyesült Államok vállalkozásai 452 milliárd dollárt fektettek be Kanadában és Mexikóban (míg az említett két ország összesen 240,4 milliárd dollárt az USA-ban).²⁰

Unequal Impact

China's entry into the World Trade Organization caused a bigger hit to U.S. manufacturing employment than Nafta did.

Manufacturing employment as a percentage of the level when Nafta was implemented

3. ábra A robotizáció mellett Kína WTO-hoz való csatlakozása is negatívan hatott az USA feldolgozóipari munkaerőpiacára: a fenti ábra is jelzi, hogy nem a NAFTA közvetlen hatására, hanem 2001-től kezdődött meg a fokozatos csökkenés a foglalkoztatásban.

2.2. Hátrányok

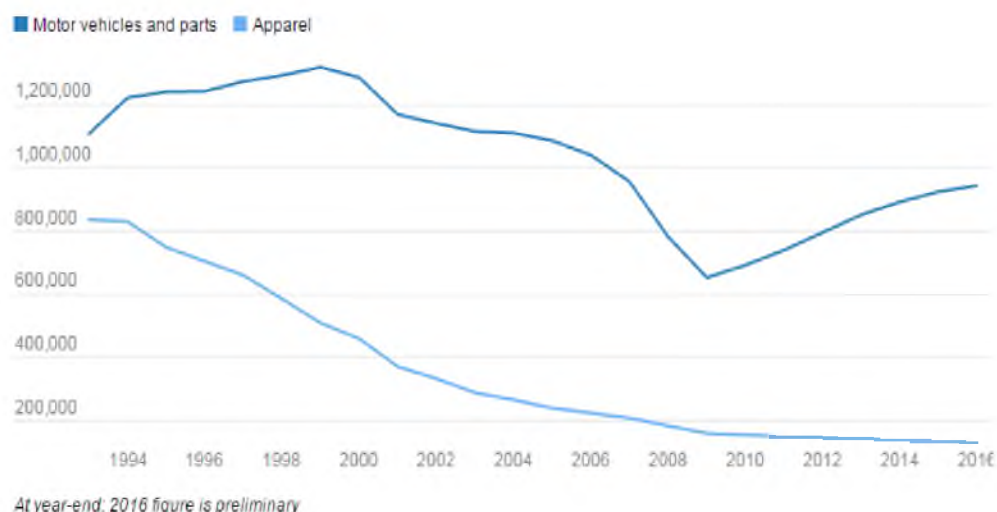
A NAFTA ellenzői gyakran hivatkoznak a munkahelyek megszűnésére és a bérek stagnálására, amelyet szerintük az olcsóbban termelő versenytársak, az amerikai cégek termelésének költségtakarékossági megfontolásból Mexikóba történő áttelepülése és az amerikai külkereskedelmi mérleg növekvő hiánya okoz. Az Amerikai Egyesült Államok és Mexikó közötti kereskedelmi mérleg 1993-ban még 1,7 milliárd dollár többletet mutatott az Egyesült Államok

¹⁹ <https://www.thebalance.com/nafta-pros-and-cons-3970481>

²⁰ <https://www.thebalance.com/nafta-pros-and-cons-3970481>

javára, de 2014-re már 54 milliárd dollár értékben deficites lett. Közgazdászok egy csoportja, mint az Economic Policy Institute vagy a Center for Economic and Policy Research munkatársa, Dean Baker úgy gondolják, hogy az import NAFTA által előidézett, nagymértékű növekedése tehető felelőssé 600 ezer amerikai munkahely megszűnéséért az elmúlt két évtizedben. Ugyanakkor elismerik, hogy az import növekedésének egy része nagy valószínűséggel a NAFTA nélkül is bekövetkezett volna.

Az egyezmény miatt elveszített munkahelyek számának megítélése nem egységes. Baker szerint 1994 óta 350 ezer munkahely szűnt meg az amerikai autóiparban, míg Mexikóban ezzel párhuzamosan 120 ezerről 550 ezerre nőtt a szektorban dolgozók száma. A kutató véleménye az, hogy a kereskedelem élénkülése lefelé irányuló nyomást gyakorol a felsőfokú végzettséggel nem rendelkező munkavállalók bérszínvonalára, akik nagyobb valószínűséggel kerülnek közvetlen versenyhelyzetbe a mexikói, alacsony bérű dolgozókkal. Más források²¹ 500-750 ezer közé teszik a NAFTA hatására az Egyesült Államokban megszűnt állásokat, ami leginkább a feldolgozóipart, autógyártást, textilipart és az elektronikai ipart érintette (elsősorban Kaliforniában, New Yorkban, Michiganban és Texasban).

4. ábra: Az autó- és textilipari munkahelyek számának változása az Egyesült Államokban 1993 és 2016 között
(Forrás: Bureau of Labor Statistics)

2.3. A NAFTA felülvizsgálata az amerikai javaslat tükrében

A 2017. május 15-ig, azaz Robert Lighthizer beiktatásáig még ügyvivő státuszban tevékenykedő, Barack Obama elnök által kinevezett Stephen Vaughn kereskedelmi megbízott 2017. március 30-án értesítette a Kongresszust a NAFTA újratárgyalásának kezdeményezéséről.²² Az értesítés hivatalosan nem került közzétételre, azonban több internetes forrás is egy kiszivárgott tervezetre való hivatkozással²³ számol be az elkövetkezendő tárgyalásokon képviselt amerikai álláspont lehetséges irányairól. Május 18-án Lighthizer hivatalosan is tájékoztatta a Kongresszust arról, hogy a Trump-adminisztráció meg szeretné kezdeni a NAFTA újratárgyalását.²⁴

²¹ <https://www.thebalance.com/nafta-pros-and-cons-3970481>

²² A 2015. évi Trade Priorities Act alapján a Kongresszust 90 nappal a tárgyalások megkezdése előtt értesíteni kell. Bipartisan Congressional Trade Priorities and Accountability Act of 2015 (Lásd bővebben: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-bill/995/text>)

²³ <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/us/pdf/2017/03/tnf-draft-nafta-letter.pdf>

²⁴ <https://fas.org/sgp/crs/row/R42965.pdf> p24

Amennyiben hitelt lehet adni az állítólagosan a Kongresszusban köröztetett javaslat tervezetének, akkor arra lehet következtetni, hogy az Amerikai Egyesült Államok mégsem terjeszt elő olyan radikális változtatásokat, mint amilyenekre előzetesen, Donald J. Trump elnök választási retorikája alapján számítani lehetett. A NAFTA több, erősen vitatott rendelkezése is érintetlenül maradhat, köztük arról a választottbírói testületről szóló rendelkezés is, amely lehetőséget ad a három ország befektetőinek arra, hogy ne a helyi bíróságok közreműködésével oldják meg polgári jogvitáikat, ez pedig sokak szerint nemzeti szuverenitást sért. Egyes csoportok továbbá azt remélték, hogy a NAFTA újratárgyalása lehetőséget nyit majd a devizapolitikai viták rendezésére, illetve a külkereskedelmi hiánycélokról történő egyeztetésekre is, ez azonban egyre valószínűtlenebbnek tűnik.

A javaslat legnagyobb újdonsága az a célkitűzés, amely lehetővé tenné a vámok visszaállítását minden olyan esetben, amikor a belföldi iparágakra nézve káros helyzet alakul ki. A koncepció többi része ugyanakkor egyelőre az új kereskedelmi program felállítását szorgalmazók, valamint a szabadkereskedelem mellett kiálló mérsékelték kompromisszumát tükrözi.²⁵

A tervezet szerint az amerikai stratégia középpontjában a munkahelyteremtés, a feldolgozóipar és a termékexport bővítése, a szolgáltatások és az innováció előremozdítása, valamint a vidéki közösségek mezőgazdasági exporthoz való hozzáféréseinek javítása, illetve a szolgáltató szektor ágazatainak támogatása áll.

Az indoklás szerint a NAFTA újratárgyalásának szükségességét az elfogadása óta eltelt 25 év, és az ezen idő alatt a gazdaság és az üzleti élet területén bekövetkezett változások indokolják a leginkább. A megállapodás egyes rendelkezései elavultak, már nem felelnek meg a digitális kereskedelem követelményeinek, nem képviselik a legújabb amerikai sztenderdek, továbbá lemaradásban vannak a munkaerőpiaci kihívásokat illetően is.

Az ügyvivő státuszban kereskedelmi megbízotti teendőket korábban ellátó Vaughn-nak tulajdonított levél szerint a hamarosan újrainduló tárgyalások kapcsán a jelenlegi szakaszban a következő preferenciák és tárgyalási irányok jelölhetők ki.²⁶

2.3.1. Preferenciák és tárgyalási irányok

2.3.1.1. Termékkereskedelem

Az Egyesült Államok célja az amerikai exportcikkek versenyképességének javítása és a piacokhoz történő hozzáférés fenntartása és bővítése, beleértve a globális értékláncokban való részvétel fokozását is. Az USA szándékában áll az amerikai export előtt álló, nem vámjellegű akadályok leépítése is (például a különböző engedélyek kiadása terén). Az Egyesült Államok az egymás piacához történő kölcsönös hozzáférés biztosítását várja el az egyezményben résztvevő tagállamoktól, különösen az amerikai textil és ruhaipari termékek esetében, de preferenciái között szerepel az egyenlő adózási feltételek kialakításának követelménye is.

2.3.1.2. Mezőgazdasági, egészségügyi és növény-egészségügyi intézkedések

Az amerikai kormány célja a nem vámjellegű akadályok lebontása a mezőgazdasági termékek exportjának növelése érdekében. Ide értendő valamennyi engedélyezési korlát, vámkontingenseket

²⁵ <https://www.wsi.com/articles/trump-administration-signals-it-would-look-for-mostly-modest-changes-to-nafta-1490842268>

²⁶ <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/us/pdf/2017/03/tnf-draft-nafta-letter.pdf>

érintő restriktív adminisztratív intézkedés, illetve minden indokolatlan szigorítás, amely a legújabb amerikai technológia – különösképpen a biotechnológia – útjában áll. A kormány elkötelezett a mezőgazdasági termékek exporttámogatásainak felszámolása mellett, és fenn kívánja tartani a jóhiszemű élelmiszersegélyezés, valamint a fejlesztési-és exporthitel programok lehetőségét.

2.3.1.3. Származási szabályok

Az Amerikai Egyesült Államok e körben is a hazai munkaerőpiac és termelés védelmére törekszik és célja annak biztosítása, hogy a kedvezményes vámtételek csak a lehető legszükségesebb körben kerüljenek alkalmazásra úgy, hogy közben ne alakuljanak ki felesleges akadályok a kereskedelemben.

2.3.1.4. Vámügyi együttműködés

Az USA szorgalmazza a WTO kereskedelem megkönnyítését célzó kötelezettségvállalásainak való megfelelés javítását, ideértve a NAFTA tagállamok vámműveleteinek átláthatóbbá és hatékonyabbá tételét. Erősebb kooperációt kíván elérni a WTO Kereskedelemkönnyítési Megállapodásában foglaltak implementálása terén, valamint az ehhez kapcsolódó információcserében. Különösen az amerikai textilipari és mezőgazdasági termékek piacán szeretne hatékonyabban fellépni a dömping és a vámkijátszás ellen.

2.3.1.5. A kereskedelem technikai akadályai (TBT²⁷)

Ezen a területen a fő cél valamennyi indokolatlan TBT intézkedés eltörlése, emellett együttműködés és információcsere a WTO TBT-re vonatkozó megállapodásának végrehajtása során.

2.3.1.6. Szellemi tulajdon oltalma

Az amerikai kormány célja a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) és a WTO releváns rendelkezésein alapuló szabványok kialakítása a NAFTA keretein belül. Fontosnak tartanak a méltányos, egyenlő, diszkriminációmentes piaci hozzáférés biztosítását az USA polgárai számára. Emellett szeretnék, ha a NAFTA-tagok jobban elköteleződnének a szellemi tulajdont védő jogi eljárásrendek erősítése, valamint a jogsértőkkel szembeni fellépés, kompenzáció és büntetőjogi felelősségre vonás biztosítása mellett.

2.3.1.7. Szolgáltatáskereskedelem

Az USA ezen a területen az amerikai szolgáltatások számára a versenypiaci lehetőségek szélesítését propagálja; nyitottabb versenypiacokat, transzparens és kiszámítható szabályozási környezet biztosítását szeretné kialakítani a résztvevő országokban. A piachoz jutás feltételeinek átfogó szemléletű átalakítását kívánja elérni, elsősorban a telekommunikációs, pénzügyi és az expressz szállítási szolgáltatások körében vár eredményeket (pl. monopóliumok, állami vállalatok kérdésének kezelése).

2.3.1.8. Beruházások

Az amerikai kormány célja az amerikai befektetések útját álló, mesterséges, kereskedelemtorzító korlátozások leépítése valamennyi NAFTA-államban. Biztosítani kívánja az amerikai befektetők számára, hogy az alapvető jogok területén a hazaihoz hasonló elbánásban részesüljenek a másik két NAFTA-tagállamban. Célkitűzése, hogy a NAFTA-országok befektetői ne jussanak az

²⁷ Technical Barriers to Trade

Egyesült Államok területén kedvezőbb jogosultságokhoz – különösen a befektetés védelem területén – mint a hazai befektetők. Biztosítani szeretné, hogy az amerikai befektetők a többi NAFTA-tagállam területén a NAFTA-tagállamok befektetőivel megegyező elbánásban részesüljenek. Az amerikai befektetők és a NAFTA-tagok közötti vitarendezés folyamatára vonatkozó előírások (átláthatóság, választottbírók kiválasztása, stb.) módosítását is el kívánja érni.

2.3.1.9. Digitális kereskedelem, határokon átnyúló adatáramlás

Az Egyesült Államok szorgalmazza a digitális termékek vámmentességét és az elektronikus úton szállított termékek indokolatlan diszkriminálásának felszámolását. Valamennyi tagországtól elvárja, hogy tartózkodjon olyan intézkedések implementálásától, amelyek akadályozzák a digitális termékek kereskedelmét, szigorítják a határokon átnyúló adatáramlást, illetve helyi adattárolást vagy kezelést igényelnek.

2.3.1.10. Közbeszerzések

Az USA az amerikai törvényekkel konzisztens közbeszerzési szabályozást vár el a megállapodásban résztvevőktől, ezzel együtt pedig szélesebb piaci hozzáférés biztosítását szeretné elérni az amerikai termékek és szolgáltatások számára a másik két állam által meghirdetett tenderek esetében.

2.3.1.11. Átláthatóság és szabályozási reform

Az amerikai kormány úgy véli, hogy a megállapodásban résztvevő országok kereskedelmi és befektetési szabályozása nem kellően transzparens. Ennek megfelelően olyan konzultációs mechanizmusok kialakítását tartaná szükségesnek, amelyek a nagyobb átláthatóságon, valamint a meglévő szabályok időszakos felülvizsgálatán keresztül javítanák a szabályozási gyakorlatot és a koherenciát.

2.3.1.12. Korrupcióellenes fellépés

Az Egyesült Államok magasabb színvonalú szabályozási sztenderdek kialakítását szorgalmazza a nemzetközi kereskedelmet érintő ügyekben.

2.3.1.13. Verseny

Az USA szeretne szélesebb együttműködési mechanizmust kialakítani a piaci versenyt szabályozó jog és szakpolitika terén.

2.3.1.14. Állami tulajdonú vagy az állam által felügyelt vállalkozások

Az USA számára prioritás az állami vállalkozásoknak juttatott támogatások, illetve a kereskedelemtorzító és tisztességtelen előnyök felszámolása, illetve az ilyen gyakorlat megakadályozása; emellett célja az átláthatóság biztosítása a tulajdonosi háttér, a felügyelet és az állami támogatások területén.

2.3.1.15. Jogorvoslati rendszer

Az USA a vámkedvezmények ideiglenes visszavonását javasolja abban az esetben, ha valamelyik NAFTA-országból érkező import komoly kárt okoz, vagy annak bekövetkeztével fenyeget a hazai iparra nézve.

2.3.1.16. Környezetvédelem

A cél valamennyi állam megfelelő mértékű elköteleződése amellelt, hogy végrehajtatja saját környezetvédelmi jogszabályait, illetve beilleszti saját jogrendjébe a multilaterális

megállapodásokat. A tagállamoknak meg kell tenniük mindent a fenntartható fejlődés előmozdítása érdekében. A javaslat külön nevesíti a halászati támogatások felszámolásának szükségességét, amelyek szerinte kereskedelemtorzító hatásúak.

2.3.1.17. Munkaerőpiaci szabályozás

Az Amerikai Egyesült Államok céljaival és prioritásaival összhangban olyan intézkedések adoptálását javasolják valamennyi részes államban, amelyek nemzetközileg elismert munkajogi szabályokat érvényesítenek. Olyan kötelezettségvállalásokat tartanak ésszerűnek, amelyeknek a végrehajtása is biztosítható. Mindezek mellett szükségesnek tartják a konzultációs és kooperációs mechanizmusok javítását.

2.3.1.18. Dömpingellenes és kiegyenlítő vámokhoz („19. fejezet”) kapcsolódó vitarendezés

E rendelkezés hatályon kívül helyezését kezdeményezik arra való tekintettel, hogy annak alkalmazását a bíróságok eddig is mellőzték.

2.3.1.19. Államközi vitarendezés és intézményi rendelkezések

Ebben a témában a vitarendezés konzultációkon keresztül történő hatékonyabb megvalósítása, valamint az egyezmény szabályainak való hatékonyabb megfelelés állnak az amerikai javaslat középpontjában. Célszerűnek tartják az egyezmény ötvenkénti felülvizsgálatát, különös tekintettel a megfelelő végrehajtás biztosítására.

3. A NAFTA KANADA PERSPEKTÍVÁJÁBÓL

Az Egyesült Államok és Kanada között már 1989-ben létrejött a Kanadai-amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás (CUSFTA),²⁸ vagyis a két ország közötti kereskedelem liberalizációja már a NAFTA 1994. január 1-jei ratifikálását megelőző időszakban megkezdődött. Jelen fejezet a két kereskedelmi egyezmény kanadai gazdaságra gyakorolt hatásait tekinti át.

3.1. Előnyök

A CUSFTA ratifikálását követően a munkaerő-produktivásban tapasztalt javulás ugyan elmaradt az előzetes várakozásoktól, azonban 1988 óta a két ország közötti különbség közel 40%-ot csökkent. A Kanadába irányuló működőtőke-beruházás mértéke 1992 és 2015 között megötszöröződött. Az előnyök között meg kell említeni a kereskedelem liberalizációjából származó pozitívumokon túl a szabadkereskedelmi egyezmények kormányzati kiadásokra²⁹ gyakorolt költségcsökkentő hatását. A NAFTA tagországainak vállalkozói mindhárom ország kormánya által kiírt közbeszerzési pályázatokon indulhatnak, amely erősíti a versenyt és mérsékli a kormányzati kiadásokat.

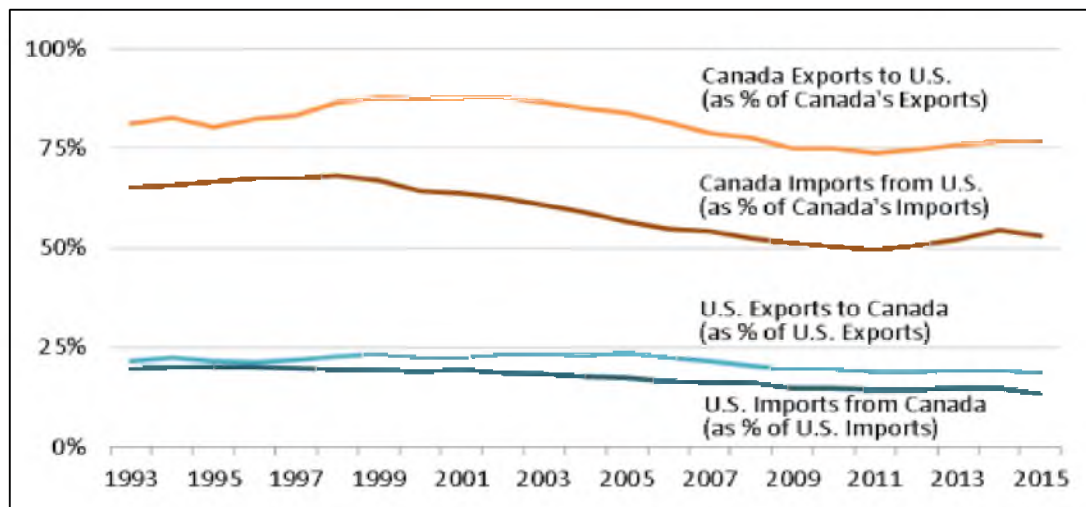
3.1.1. Kereskedelem

2016-ban a két ország közötti kereskedelem teljes volumene elérte az 578 milliárd dollárt, 11,2 milliárd dollár deficitet eredményezve az USA számára. A kanadai termékek elsőszámú vásárlója az Egyesült Államok: az ország USA-ba irányuló exporthányada 1980 és 2002 között 60,6%-ról 87,7%-ra emelkedett, majd 2016-ra 76,4%-os szintre esett vissza. Kanada USA-ból

²⁸ http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/united_states-etats_unis/fta-ale/background-contexte.aspx?lang=eng

²⁹ <https://www.thebalance.com/nafta-pros-and-cons-3970481>

származó behozatalának aránya a teljes importon belül 1983-ban érte el eddigi tetőpontját, 70%-ot, majd 2015-re 52,1%-ra csökkent.

5. ábra: Az USA és Kanada közötti export és import mértéke az országok teljes exportjának és importjának arányában, 1993 és 2015 között (forrás: Congressional Research Service, 2017)

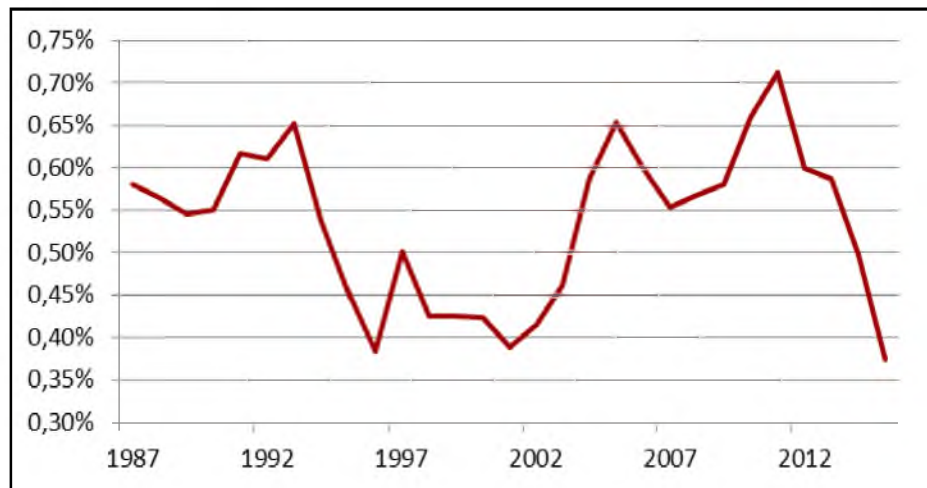
A kereskedelmi volumen alakulását az amerikai-kanadai kereskedelmi kapcsolatok gyengülése jellemezte. Az 1980-as és a 2000-es évek között a nagymértékű egymásrautaltság határozta meg a két ország kereskedelmi kapcsolatát; Kanada és az USA egymás elsődleges kereskedelmi partnereiként működtek együtt egészen a 2000-es évek elejéig, onnantól kezdve azonban mérséklődött a kereskedelmi kapcsolatok intenzitása. 1996-ban az USA importjának még 20,1%-a Kanadából származott, ugyanakkor 2016-ban már csak a 12,6%-a. A Kínából az USA-ba érkező import mértéke 2007-ben megelőzte a Kanadából származót, majd 2015-ben a Mexikóból érkező áruforgalom mennyisége is felülmúlta Kanadáét. Azonban a szolgáltatások tekintetében Kanada továbbra is az USA legmeghatározóbb kereskedelmi partnere maradt.³⁰

3.1.2. A kereskedelmi liberalizáció hatása az iparra

Az előzetes kanadai félelmekkel ellentétben az 1989-es szabadkereskedelmi egyezmény megkötését követően az észak-amerikai ország meg tudta őrizni nemzeti szuverenitását és nem vált az Egyesült Államok gazdasági perifériájává („az 51. állammá”), nem vesztette el a vízkészletei és energiaforrásai felett gyakorolt ellenőrzést és a kanadai ipart sem tette tönkre a kereskedelem liberalizációja. A CUSFTA hatásai azonban alulmúlták azon optimista várakozásokat, amelyek szerint az egyezmény katalizátorként pörgethette fel a kanadai ipar termelékenységét. Az USA munkaerejének éves termelékenység növekedése átlagosan 0,6%-kal magasabb a kanadainál. Az alábbi ábrán látható, hogy bár a kanadai termelékenység fellendülése elmaradt, 1987 és 2015 között az amerikai és a kanadai munkaerő termelékenységének éves átlagos növekedése közötti különbség 36%-kal csökkent (0,58%-ról 0,37%-ra).³¹

³⁰ <https://fas.org/sgp/crs/row/R42965.pdf>

³¹ <https://fas.org/sgp/crs/row/R42965.pdf>

6. ábra A kanadai-amerikai produktivitási rés változása (saját szerkesztés, forrás: OECD)

3.1.3. Kétoldalú működőtőke-befektetések

A NAFTA létrejötte óta a kétirányú működőtőke-befektetések (FDI) szintje ugyancsak jelentősen megemelkedett mind a „stock” (állomány), mind a „flow” (áramlás) típusú mutatók szerint.

A Kanadába irányuló amerikai tőkebefektetések állománya 1993 és 2015 között 69,9 milliárdról 352,9 milliárd dollárra emelkedett. Az amerikai tőkebefektetések a Kanadába irányuló teljes FDI-állomány 49,4%-át jelentik. A CUSFTA megkötését megelőző 5 évben átlagosan 3,28 milliárd dollárral növekedett a Kanadában befektetett amerikai tőkeállomány, a kereskedelmi szerződés megkötését követően a növekedés átmenetileg lecsökkent 1,7 milliárd dollárra, majd átlagosan 20,1 milliárd dollárral emelkedett 2005 és 2015 között. A Kanadában befektetett amerikai tőke a kanadai GDP 1%-áról 22%-ra emelkedett az CUSFTA megkötése óta.

Bár Kanada korántsem a legnagyobb befektető az USA-ban, a Kanadából származó FDI elsődleges célpontja az Egyesült Államok. Az USA-ba áramló kanadai tőkebefektetések mértéke 1988 és 2015 között 26,6 milliárd dollárról 269 milliárdra emelkedett. Az USA-ba irányuló kanadai tőkebefektetések éves növekedési mértéke az átlagos 2,3 milliárd dollárról 9,9 milliárd dollárra növekedett az CUSFTA megkötése és 2015 között.³²

3.2. Hátrányok

A NAFTA-val kapcsolatban említett hátrányok leginkább az Egyesült Államok és Mexikó relációjában merülnek fel, Kanada kapcsán nehéz olyan, a szabadkereskedelmi egyezményekből eredeztethető tényezőket vagy folyamatokat találni, amelyek az országot negatívan érintenék.

Kanada esetében nem lehet olyan feszültségekkel terhelt kapcsolatról sem beszélni, mint az amerikai-mexikói viszonylatban. A britek észak-amerikai érdeklődésének alábbhagyását követően már az USA sem fordított kiemelt figyelmet Kanadára, igaz, nem azért, mert Kanada nem fontos Washington számára, csak épp geopolitikai adottságai miatt az ország sosem okozott akkora fejtörést az USA számára, mint Mexikó. Kanadának az jelent gondot, hogy számára az Egyesült Államok egyszerre jelent óriási piacot és bőséges termékforrást, amivel másfelől

³² <https://fas.org/sgp/crs/row/R42965.pdf>

az USA kulturálisan jelentős befolyást tud gyakorolni az országukra. Az elemzők egyetértenek abban, hogy Kanada sokkal jobban ki van szolgáltatva az USA-nak, mint fordítva.³³

3.3. A kanadai-amerikai gazdasági kapcsolatok alakulása napjainkban

Az aktuális kanadai-amerikai gazdasági kapcsolatok irányvonalát jelentősen meghatározza Donald J. Trump elnök protekcionista kereskedelempolitikája. A két ország 2017 januárja óta folytat egyeztetéseket a NAFTA feltételeinek újratárgyalásáról. Az egyeztetések során tapasztalt kereskedelmi konfliktusok 2017 áprilisában eszkalálódtak, amikor Wilbur Ross, a kereskedelmi tárca vezetője bejelentette, hogy az Egyesült Államok átlagosan 20%-os importvámot vezet be a Kanadából érkező fűrészárura. Justin Trudeau kanadai miniszterelnök elítélte az amerikai intézkedést, és ígéretet tett a kanadai faipar megvédésére.³⁴ Az USA az importvám bevezetése mellett a kanadai tejipari szabályozást is figyelmeztette. Az USA tejgyártó államaként ismert Wisconsinban tett látogatása után Donald Trump bírálta a kanadai tejipart és az amerikai tejexportot érintő, 2016-ban bevezetett kanadai szabályozást, amelynek keretein belül a hazai tejtermelők megállapodtak arról, hogy a sajtkészítéshez szükséges alapanyagokat a korábbinál alacsonyabb, nemzetközileg versenyképes áron fogják szolgáltatni a kanadai vállalatoknak. Az intézkedés válaszlépésként szolgált az országba irányuló növekvő mértékű amerikai tejfehérje exportra, amely nem esik a kanadai vámkötelezettség előírásai alá.³⁵

4. MEXIKÓ: A NAFTA MINT KÉTÉLŰ FEGYVER

4.1. Mexikó, a nagy nyertes

Ahogy a másik két tagország, úgy Mexikó esetében is számos pozitív hatással járt az egyezmény: több százezer új munkahely jött létre az autóiparban és javult a mexikói termelékenység. A NAFTA-nak köszönhetően Mexikó felhagyott a korábbi protekcionista szemlélettel és egy olyan világgazdaságra nyitott országgá vált, ami ma már a Húszak Csoportjának (G20) tagja, ami igazán jó teljesítmény az 1994. évi tequila-válság hatásait tekintve. Egyes szakértők szerint Mexikónak jelenleg minden adottsága megvan ahhoz, hogy néhány évtizeden belül a világ egyik vezető gazdasága legyen.

³³ George Friedman: A következő évtized (New Wave Média, 2015)

³⁴ <http://www.cnn.com/2017/04/25/new-tariff-on-canadian-lumber-should-send-a-stern-trade-message-to-the-world-commerces-wilbur-ross-warns.html>

³⁵ <http://fortune.com/2017/04/19/trump-dairy-farmers-canada-trade/>

7. ábra: 12 mexikói állam gazdasági fejlődése függ nagy mértékben a NAFTA-tól: az egyezmény megkötésétől 2016-ig évente átlagosan 3,6%-kal nőtt ezeknek az államoknak a GDP-je, míg Mexikó további 20 állama, amely nem integrálódott jelentős mértékben a NAFTA-ba, átlagosan 2,7%-os növekedést ért el. A NAFTA előnyeit élvező, főként az ország északi és középső részén elhelyezkedő államok ma már ipari klaszterekben kapcsolódnak egymáshoz. (Forrás: WSJ)

Miközben a NAFTA csökkentette az exportköltségeket és megnövelte a kapcsolatok intézményi hatékonyságát, a valóság az, hogy a latin-amerikai országnak mindig is gazdasági előnyt jelentett az USA-hoz való közelség (ami persze geopolitikai hátránnyal is együtt járt). Fontos tényező továbbá a piacnyitás következtében bővülő kőolajtermelés és a hazautalások³⁶ növekedése is. Emellett a piacok megnyitása a beáramló befektetések növekedéséhez vezetett a technológiaalapú iparágakban és szolgáltatásokban; utóbbi ma már a GDP 70%-át teszi ki (míg a mezőgazdaság csupán 4%-ot).³⁷ Ugyancsak fontos kiemelni, hogy az amerikai vállalatok jelentette verseny igen jó hatással volt a mexikói árucikkek minőségének javulására, így azok nemzetközi szinten is versenyképesebbeké váltak.

A munkahelyek számának alakulását tekintve elmondható, hogy míg 1994 óta az amerikai autópárban 350 ezer állás szűnt meg,³⁸ addig Mexikóban az alkalmazottak száma 120 ezerről 550 ezerre nőtt. Ennek legfőbb oka az, hogy számos amerikai cég a szomszédos országokba – legfőképp Mexikóba – tette át székhelyét a költségek csökkentése érdekében.³⁹ Itt meg kell említeni azt is, hogy ma az USA-ban nagyjából 6 millió amerikai munkahely függ a Mexikóval való kereskedelemről.

³⁶ Az Egyesült Államokban élő mexikói állampolgárok a mexikói jegybank (Banco Central de México – Banxico) szerint 2016-ban több mint 27 milliárd dollár értékben utaltak haza, amely rekordnagyságúnak számít. Ez a Donald Trump megválasztásakor kialakult nemzetközi helyzetnek köszönhető, a peso gyengülésével ugyanis megugrott a hazautalási kedv. 2016-ban 28%-kal több pénzt utaltak haza a mexikóiak 2015-höz képest, amely így az ország számára az egyik legfontosabb deviza bevételi forrássá lépett elő. A rekord többek között annak is köszönhető, hogy az USA munkaerőpiaca stabil volt és kiheverte a 2008-as válság negatív következményeit. (<https://www.wsj.com/articles/remittances-to-mexico-hit-record-27-billion-in-2016-1485978810>)

³⁷ George Friedman: A következő 100 év (New Wave Media Kft, 2015)

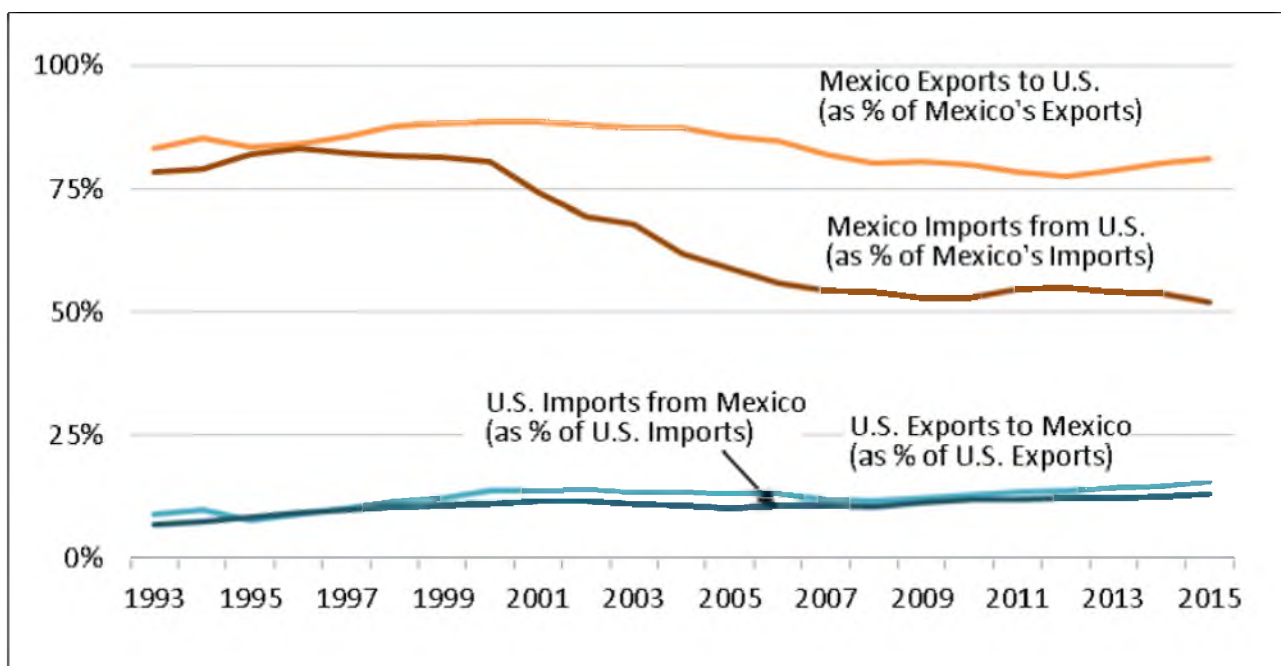
³⁸ A valós képhez hozzátartozik az is, hogy az amerikai ipar már a NAFTA létrejötté előtt is válságban volt, ezért az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény kevésbé okolható a jelenségért. Lásd: David Autor, David Born és Gordon Hanson 2. fejezetben hivatkozott közös tanulmányát.

³⁹ <http://www.infolatam.com/2017/01/22/trump-anuncia-renegociara-pronto-nafta-lideres-mexico-canada-2/>

4.2. Mexikó, a nagy vesztes

A NAFTA-ban való részvétel ellenére ugyanakkor a mexikói gazdaság 1994 és 2016 között évente átlagosan 2,57%-kal nőtt, míg az azt megelőző két évtizedben az éves átlagnövekedés 4,18% volt,⁴⁰ s emellett a szegénységi ráta sem változott az 1994. évi szinthez képest.⁴¹ A munkanélküliségi ráta is emelkedett, s egyes szakértők ezt is a NAFTA számlájára írják, mivel a mexikói gazdákat rendkívül nehéz helyzetbe hozták az amerikai versenytársak. Mark Weisbrot amerikai közgazdász egy tanulmányában arra a megállapításra jutott, hogy a NAFTA hatásainak következtében mintegy 2 millió mexikói gazda vesztette el munkáját, akik így növelték az illegális migránsok számát. 1994 és 2007 között az USA-ba érkező (legális és illegális) migránsok száma megduplázódott. 2008-tól kezdve azonban ez a migrációs trend megfordult.⁴²

A NAFTA-n belüli összefonódás eredményeképp a mexikói gazdaság nagymértékben függ az északi szomszéd gazdasági teljesítményétől, így amikor a 2008-as válság okán az USA gazdasága recesszióba zuhant, Mexikót is igen súlyosan érintette a kialakult helyzet. 2009-ben a mexikói export 17%-kal, a GDP pedig 6%-kal csökkent, majd 2010-ben a gazdaságnak végül sikerült újra növekedési pályára állnia. Mexikó jelenlegi gazdasági helyzetét azonban nagyban befolyásolják egyes NAFTA-n kívüli tényezők is, így például a Kínával való versengés, a nem megfelelően kivitelezett közpolitikák, köztük az a földreform is, amely lehetővé tette a gazdáknak földjeik egyszerű értékesítését. Szakértők szerint Mexikó legnagyobb problémái a fejletlen hitelpiac, az informális szektor alacsony produktivitása, valamint a nem megfelelő szabályozási rendszerek.⁴³

8. ábra: Az amerikai-mexikói kereskedelem piaci részesedése a teljes kereskedelemben belül (forrás: Congressional Research Service, 2017). Ahogyan azt az ábra is jelzi, Mexikó igen nagy mértékben függ az USA-tól mint exportpiactól, a piaci részesedés továbbra is 75% felett alakul, ezzel szemben az USA részesedése Mexikó teljes importján belül igencsak lecsökkent az elmúlt évtizedben a kínai verseny miatt.

⁴⁰ <https://www.wsj.com/articles/gloom-descends-on-mexicos-free-trade-capital-1485449547>

⁴¹ <http://www.cfr.org/trade/naftas-economic-impact/p15790>

⁴² <http://www.cfr.org/trade/naftas-economic-impact/p15790>

⁴³ <http://www.cfr.org/trade/naftas-economic-impact/p15790>

A bérnövekedés sem alakult a vártak szerint Mexikóban, elsősorban demográfiai okok, vagyis a fiatalok munkába állása miatt. A kormányzati statisztikák szerint a napi munkabérek szintje csupán 18%-kal növekedett a 2000-es évek eleje óta. Így nem sikerült felzárkóztatni a mexikói lakosságot a magasabb amerikai vagy kanadai életszínvonal szintjére. A NAFTA számos pozitív gazdasági és társadalmi hatása nem oszlott el egyenlő mértékben se földrajzilag, se társadalmilag. Ennek egyik oka az, hogy a NAFTA-t nem kísérték olyan kiegészítő közpolitikák (így például az oktatás, az infrastruktúra-fejlesztés vagy az iparpolitika terén), amelyek az országon belüli integrációt erősítették volna.

4.3. A NAFTA-reformmal kapcsolatos megfontolások

Trump elnökké választásának hírére a mexikói peso néhány órán belül – épp az elnök kampány során tett kereskedelem- és bevándorlás-politikai ígéretei miatt – 13%-ot veszített értékéből.⁴⁴ A valuta leértékelődése következtében pedig az infláció is megemelkedett 2017 első felében.⁴⁵ Már a választási eredmények kihirdetését megelőzően köztudott volt, hogy Trump győzelme veszélybe sodorhatja a Mexikó és USA közötti szabadkereskedelmi megállapodást, így Mexikó feldolgozóiparát is. A szektor kiviteli termékeinek elsődleges célpiaca ugyanis az USA: a NAFTA 1994. évi megkötését követő első két évtizedben – Kína 2001-es WTO-tagsága jelentette verseny ellenére is – a mexikói feldolgozóipari export 533%-kal növekedett az USA irányába. A feldolgozóipari termelés rendkívül erős pozitív korrelációban (97%) van az amerikai ipari termeléssel.⁴⁶

2017 májusában a mexikói kormány 11 oldalas dokumentumot⁴⁷ adott át az USA kereskedelmi tárcájának azzal a céllal, hogy bemutassa, milyen kölcsönös előnyei voltak eddig a szabadkereskedelemnek. A NAFTA-n belüli együttműködés zászlóshajóiként említik az autóipart, az elektronikai ipart, a mezőgazdaságot és az energiaipart. Az elemzés a Mexikóval szemben fennálló amerikai külkereskedelmi deficitet nem a kereskedelempolitika, hanem makrogazdasági és nemzetközi tényezők (például Kína szerepének) rovására írja, és elutasítja, hogy a mexikói állam kereskedelmi előnyöket nyújtott volna egyes hazai vállalatoknak. Sőt, kiemelik, hogy Mexikó inkább segítette az amerikai vállalatok termelékenységének növelését és a feldolgozóipar specializációját. A külkereskedelmi deficit kapcsán a mexikói álláspont felveti azt is, hogy az USA számára negatív mérleg azt is jelzi, hogy a feldolgozóipara erőre kapott az utóbbi időszakban, amely által megnőtt a kereslete a mexikói közbenső termékek iránt. Mexikó továbbá felhívja a figyelmet arra is, hogy a deficit a kétoldalú kereskedelem értékének körülbelül 10-12%-ával azonos, míg például az USA-Írország vagy USA-Kína relációban ez az arány 60%. A mexikói kormány számításai szerint a latin-amerikai ország lakosai kétszer annyi amerikai terméket fogyasztanak, mint amennyit az USA állampolgárai a mexikói árucikkekből: a mexikói GDP körülbelül 22%-át költik az USA-ból származó termékekre, míg az USA esetében a mexikói importárak fogyasztása nem éri el a GDP 2%-át sem.

A fent említett dokumentumtól függetlenül a mexikói kormány felkérte Washingtonot arra is, hogy vegyenek át néhány elemet a zátonyra futott Csendes-óceáni Partnerséggel (TPP) kapcsolatos

⁴⁴ <http://www.reuters.com/article/us-mexico-peso-idUSKBN1332MG> és <http://www.infolatam.com/2016/11/07/aumento-de-voto-adelantado-en-florida-y-nevada-podria-significar-fuerte-apoyo-latino-para-clinton/>

⁴⁵ A mexikói jegybank (Banxico) a jegybanki alapkamat határozott emelésével válaszolt az árfolyam romlásával, valamint az inflációval kapcsolatos kihívásokra, így az 2017. májusának végén már 6,75%-os szinten áll. A jegybank célja ezzel a befektetők ösztönzése és a tőke Mexikóban tartása volt. A mexikói jegybank legfontosabb célkitűzése az infláció szintjének alacsonyan tartása.

⁴⁶ JP Morgan (2014): Mexico 101. The 2014 Country Handbook (10 April 2014)

⁴⁷ <http://www.proceso.com.mx/485981/entrega-mexico-a-trump-documento-las-bondades-del-tlcan>

megállapodásból a feldolgozóipar megerősítése érdekében. A javaslat kiterjed ezen kívül a TPP biotechnológiát, munkaerőpiaci szabályozást, az elektronikus kereskedelmet és a szellemi tulajdon védelmét érintő fejezeteinek átvételére is. A legjelentősebb mexikói cégek vezetői pedig azt javasolták a mexikói gazdasági tárcának, hogy a tárgyalások során a kormány lépjen fel a származási szabályok szigorítása érdekében (így elkerülhető lenne, hogy az amerikai cégek a mexikói összeszerelő üzemekben nagy arányban dolgozzanak Ázsiából származó alkatrészekkel), szakértők szerint ez azonban rontaná a NAFTA nemzetközi versenyképességét.⁴⁸ Mexikói közgazdászok egy csoportja közös javaslatot fogalmazott meg „A nemzet érdekében” címmel, amelyben arra szólítják fel az államot, hogy vállaljon nagyobb szerepet a hazai befektetések ösztönzésében, beleértve olyan új szabályozást, amely technológia-transzferre és helyi beszállítókkal való szerződésre kötelezné a külföldi cégeket, továbbá nagyobb szerepet várnak a fejlesztési bankoktól is.⁴⁹

Elemzők szerint a NAFTA-reformja megnyithatja az utat az amerikai-mexikói kapcsolatok javítása előtt is, így például a regionális politikai együttműködés kiterjesztésén, a terrorizmus és kábítószer-kereskedelem elleni küzdelem megerősítésén, vagy a közös közép-amerikai stratégia – ami kiterjed a migrációra, a bűnüldözésre, az infrastruktúrafejlesztésre, a közlekedési és vámszabályozásra – kialakításán keresztül. Mindez kiváló alap lehet az amerikai kontinens gazdasági, szociális és kulturális fejlődésének elősegítésére létrehozott Amerikai Államok Szervezetének (Organization of American States – OAS)⁵⁰ megreformálására, új tartalommal való megtöltésére is.

Történelmileg tekintve a mexikói-amerikai kapcsolatok egyszerre voltak feszültek és kiegyensúlyozottak. A konfliktusok – amelyek többnyire valamilyen mexikói belső problémát követően jelentkeztek – ellenére, nagyobb kompromisszumok árán mégis kialakult egy olyan bizalmi viszony, ami a NAFTA létrehozásához vezetett. Az USA és Mexikó kulturális és személyes kapcsolatokon, valamint gazdasági és biztonsági érdekeken keresztül kötődnek egymáshoz, és a Washington által az eddigiek során mutatott gazdasági rugalmasság és politikai stabilitás mindig semlegesíteni tudta az olyan kihívásokat, mint a gazdasági függőség, a bevándorlás vagy a kábítószer-kereskedelem. Az USA világgazdaságban való szerepsökkenése azonban az amerikai kormányt is „szigorúbbá” teszi, előtérbe helyezve a saját nemzeti érdekeit, ami azt is jelenti, hogy kevésbé lesz hajlandó erőforrásokat feláldozni mások fejlesztése érdekében, kereskedelmi szempontból pedig protekcionista magatartást követ, így a Mexikóval való együttműködés is veszített a támogatottságából.

Egyes elemzők úgy vélik, a NAFTA feltételeinek és céljainak gyökeres megváltoztatása nemcsak a mexikói gazdaságot károsítaná súlyosan, hanem olyan társadalmi és politikai hatásokkal járna, amelyek érzékenyen érintenék a migráció és a drogkereskedelem kérdését. Bizonyos forgatókönyvek szerint, ha Washington ezekben a kérdésekben keményebb megoldásokhoz folyamodna (például leállítja a bevándorlást, deportálja a már USA-ban élő migránsokat, vagy valóban megépítené az egységes határvédelmi falat, ezzel felrúgva a hooveri, illetve roosevelti jószomszédság-politika elvét), azzal növelné a geopolitikai kockázatokat is.⁵¹

⁴⁸ <https://www.wsj.com/articles/gloom-descends-on-mexicos-free-trade-capital-1485449547>

⁴⁹ <https://www.wsj.com/articles/mexicos-nafta-defenders-1486747522>

⁵⁰ <http://www.oas.org/en/>

⁵¹ Zbigniew Brzezinski: Strategic Vision – Amerika and the Crisis of Global Power (Basic Books, New York, 2012)

Hagyományosan a térségből az USA számára mindig is Mexikó és Kuba voltak a legmeghatározóbb államok az érdekszféra szempontjából. Elemzők szerint elképzelhető, hogy Mexikó egy esetleges amerikai elhidegülés következtében új kereskedelmi partnerek felé fog fordulni a dél-amerikai térségben. Mások, mint például Alberto Ramos, a Goldman Sachs Group Latin-Amerikáért felelős vezető közgazdásza az elmúlt hónapok eseményeit figyelembe véve arra a következtetésre jutott, hogy egyre nagyobb esély van arra, hogy az USA tárgyilagosan és kompromisszumkészten áll majd a szabadkereskedelmi egyezmény újratárgyalásához.⁵²

Mindazonáltal, a NAFTA körüli bizonytalanságok nagyban hozzájárulhatnak a mexikói kormány gazdasági stratégiájának átalakításához, vagyis új kereskedelmi partnerek felkutatásához. A szakértők többsége azon az állásponton van, hogy a Mexikó és Kína közötti kapcsolatrendszer is megerősödhet, ha Mexikó számára előnytelen megállapodás születik a NAFTA-reform eredményeként. Az ázsiai óriással Mexikó már így is rendkívül szorosra fűzte a kapcsolatát, emellett az Európai Unióval való partnerség is egyre intenzívebb,⁵³ így az 1991-ben kötött együttműködési megállapodást is újra kívánják tárgyalni a kölcsönös előnyök növelése céljából.⁵⁴ Ugyanakkor, a Világbank szerint a mexikói gazdaság növekedési üteme tovább csökkenhet a NAFTA-tárgyalások miatt.⁵⁵ Az előrejelzések szerint a gazdaság ideai növekedési üteme 1,5%-1,8%⁵⁶ között alakul, szemben a tavalyi, 2,4%-os bővüléssel.⁵⁷

⁵² <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-02-28/trump-was-supposed-to-kill-mexico-s-peso-it-s-proving-resilient>

⁵³ <http://cnnespanol.cnn.com/2017/02/14/adios-estados-unidos-hola-mundo-mexico-va-se-esta-alejando-de-ee-uu/>

⁵⁴ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/displayFtu.html?ftuid=FTU_6.6.2.html

⁵⁵ <http://www.bancomundial.org/es/country/mexico/overview>

⁵⁶ <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/10-issues-to-look-for-this-year-in-latin-america-s-economy-from-the-region-s-biggest-bank>

⁵⁷ <http://wolfstreet.com/2017/03/05/mexico-debt-liquidity-problems-swap-line-fed/>